

Н.В. Науменко

АНАЛІЗ НАУКОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПРО АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У 2009 р.

Analysis of scientific reporting about excavations and archaeological prospecting conducted in 2009 is published.

На сьогодні, відповідно до законодавства, Інститут археології координує археологічні дослідження в наукових установах та організаціях незалежно від їх підпорядкування та форм власності на території України, керуючись такими основними законодавчими актами, як: Закон України «Про охорону археологічної спадщини» та Закон України «Про охорону культурної спадщини». Відповідно до цих законів, виконавець досліджень (розвідок, розкопок) зобов'язаний своєчасно здати Звіт про це органам, що видали дозвіл та кваліфікаційний документ, і передати науковий звіт про здійснені роботи разом з польовою документацією до Наукового архіву Інституту археології.

Без археологічних досліджень важко осмислити певні події, культурно-історичний процес, взаємодію різних народів, окреслити території давніх етносів якогось історичного часу. Відомо, що пам'ятка в процесі розкопок знищується повністю або частково і продовжує існувати лише у науковому звіті, публікаціях та колекціях. Тож важливим показником у формуванні археологічних джерел є якісно складений звіт про польові дослідження.

Згідно зі ст. 11 Закону України «Про охорону археологічної спадщини» вимоги до складання наукового звіту затверджуються Вченою радою Інституту археології. Відповідно до «Положення про методику проведення археологічних польових досліджень та про порядок складання наукового звіту», затвердженого Вченою радою Інституту археології НАН України (Протокол № 2 від 24.01.2008 р.), Звіт є обов'язковою науковою документацією, яку кожен дослідник повинен скласти після здійснення будь-яких досліджень археологічної

спадщини та подати до Польового комітету Інституту археології до 1 квітня наступного року. Звіт має бути оформлений згідно вимог ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення».

З огляду на високі вимоги нормативних документів слід неухильно дотримуватися порядку подання текстового матеріалу, таблиць, формул, ілюстрацій, колекційних описів. Назва звіту повинна бути короткою, вказувати лише вид, об'єкт, місце та рік дослідження. Назва установи, яка провадила дослідження, і назва експедиції мають бути вказані вгорі титульного аркуша Звіту, внизу справа на титульному аркуші — номери кваліфікаційного документа та дозволу, на підставі яких здійснювалися дослідження. Звіт повинен повністю відображати всі проведені за Відкритим листом польові дослідження. Якщо дослідження проводилися не на всіх пам'ятках (регіонах), зазначених у Відкритому листі, про це повідомляється у вступі до Звіту із зазначенням причин того.

Аналіз наукових звітів відображає певні тенденції у розвитку археологічної науки в Україні. Загальне враження — зниження якості тексту звітів на тлі покращення його ілюстративної частини. Крім того, звіти подаються не вчасно або зовсім не подаються. Станом на 31.12.2009 р. заборгованість за 1998—2008 рр. складає 193 звіти, за 2009 р. — 380 звітів (95 %). І навіть подані звіти мають багато недоліків. Більшість зауважень припадає на звіти музейних працівників. З року в рік повторюються зауваження рецензентів до певної групи тих само осіб через те, що археологи часто не дотримуються правил, які чітко виписані в «Положенні про методику проведення археологічних польових досліджень та про порядок складання наукового звіту».

Звіт повинен починатися з титульного аркуша, на якому зазначається назва установи, яка клопоталася про видачу Відкритого листа, і прізвище автора. Якщо авторами звіту є кілька осіб, на перше місце ставиться прізвище дослідника, на чие ім'я видано кваліфікаційний документ (Відкритий лист) та дозвіл. У назвах деяких звітів відсутній рік проведення досліджень або точна назва пам'ятки і її локалізація, немає номера Відкритого листа та дати його отримання.

Зміст має відбивати увесь обсяг звіту із зазначенням сторінок, розділів, а також інформації про комплектування (кількість томів, додатків, альбомів, ілюстрацій тощо). У вступі або у висновках слід вказати досліджену площу, загальну площу пам'ятки, а також кількість виявлених об'єктів. Ця інформація потрібна для моніторингу та ведення електронної бази наукової звітності.

Згідно «Порядку передачі наукової документації з дослідження археологічної спадщини», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1255 від 21 грудня 2005 р., після проведення досліджень польова документація передається до архіву Інституту археології. Але фактично в багатьох випадках польова документація або її складові відсутні. До польової документації належить щоденник, який є обов'язковим і основним офіційним науковим та організаційним документом і не може бути замінений ніякими іншими нотатками. До щоденника впродовж робочого дня вносяться в стислій формі всі відомості, що стосуються загального ходу, обсягів, строків та організації робіт. У ньому також реєструються всі факти і спостереження, зроблені в процесі дослідження, подається вичерпна інформація про виявлені об'єкти, наводяться їхні розміри, стратиграфічні дані, особливості ґрунтів, знахідки. На сьогодні є багато випадків, коли до звіту не додається щоденник або він не відповідає вимогам.

Не завжди польові кресленики оформлені відповідно до прийнятої методики (не пронумеровані, без легенд і т. д.), їхня кількість не відповідає дійсності. Кресленики вважаються

окремими архівними одиницями і повинні супроводжуватися списком (переліком).

Іноді кількість знахідок не співпадає з польовим описом, і це жодним чином не пояснюється. В деяких звітах рисунки знахідок є, фото немає, і навпаки, неякісні фото, кресленики. Іноді трафарети вклеєно у звіт вже при оформленні у Польовому комітеті. Також у звітах часто відсутня документація, що підтверджує передачу знахідок на постійне зберігання до державної музейної установи, а замість неї надається довідка про місце зберігання знахідок.

У багатьох випадках до Звіту не додається його електронна версія.

Часто зміст Звіту не відповідає змісту кваліфікаційного документа (Відкритого листа). Приміром, Відкритий лист виписано на декілька пам'яток або районів, а в Звіті подано інформацію по одному району або пам'ятці, що вважається не повноцінним звітом.

Зазвичай у висновках або у вступній частині слід описати сучасний стан пам'ятки. Але в багатьох звітах цього не зазначається, через що і висновки часто зводяться до слів «потрібно продовжити роботи». Аналітичного висновку, який має відобразити саму мету, суть, наслідки цього дослідження немає.

Таким чином, аналіз стану звітності за минулі роки показує, що деякі дослідники археологічної спадщини не завжди відповідально ставляться до свого обов'язку — написання звіту. Їх треба подавати до Польового комітету вчасно, у повному обсязі, з усіма додатками та обов'язково з польовою документацією.

Якщо Звіт не передано до Інституту археології після надсилання листа до керівництва установи (організації), що подавала заяву на отримання Відкритого листа, нові заяви цієї організації на отримання кваліфікаційного документа для її співробітників, згідно нормативних вимог, не повинні розглядатися.

Крім того, для збереження пам'яток археології необхідна облікова документація на самі пам'ятки, без якісного наукового звіту скласти таку документацію та поставити їх на державний облік неможливо.

